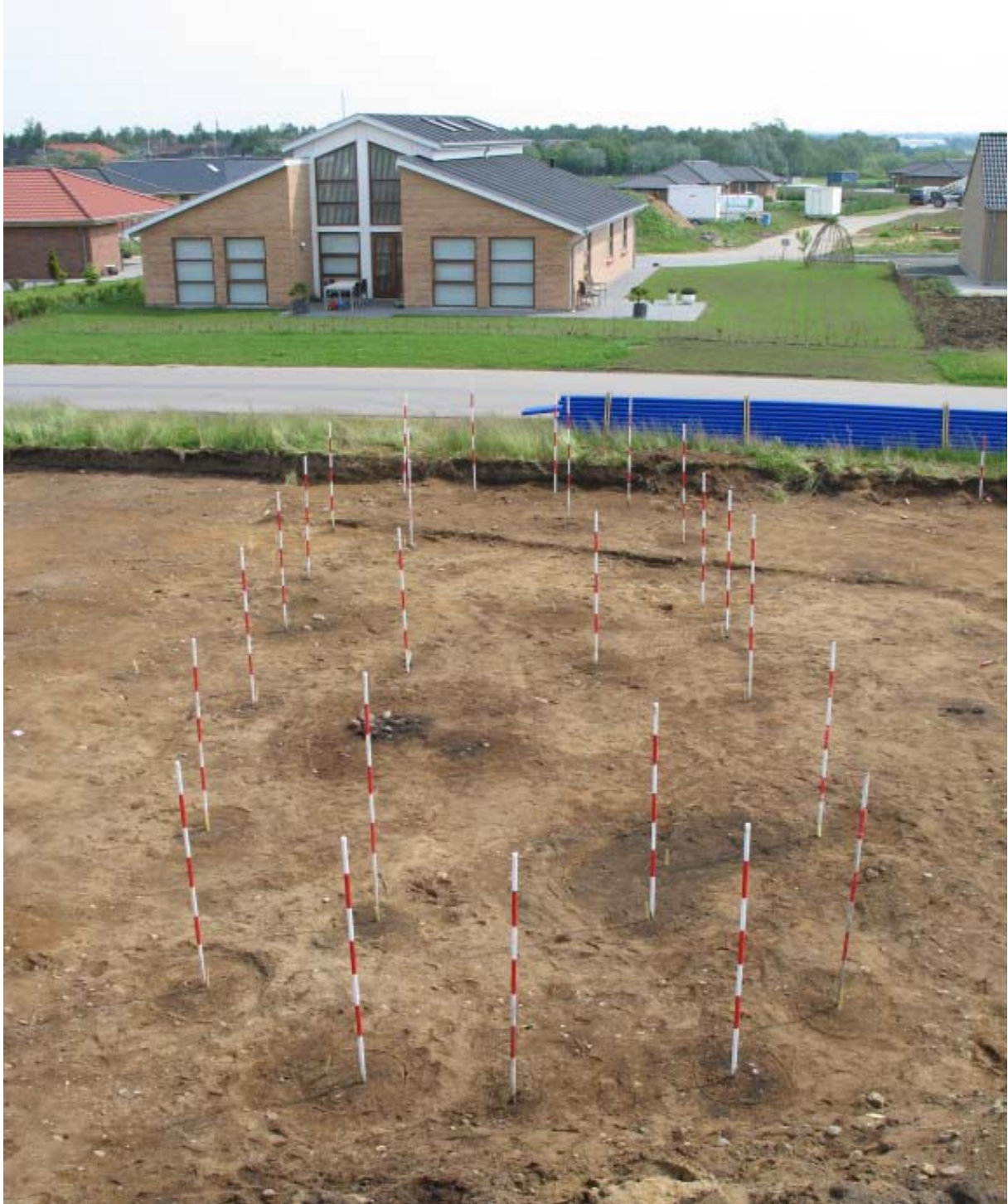


HBV 1212 Mannehøjgård

Bygherrerapport for den arkæologiske undersøgelse HBV 1212 Mannehøjgård, matr.nr. 9m, Askov By, Malt sogn, Malt herred, Ribe amt

Udarbejdet af Steffen Terp Laursen for Museet på Sønderkov



Langhus fra ældre bronzealder markeret med landmålerstokke

Bygherrerapport for den arkæologiske undersøgelse HBV 1212 Mannehøjgård, matr.nr. 9m, Askov By, Malt sogn, Malt herred, Ribe amt

Indledning

I perioden fra maj til juli 2005 er området ved Mannehøjgård blevet arkæologisk undersøgt af Museet på Sønderskov. Udgravningen var foranlediget af, at der ved de arkæologiske forundersøgelser blev påvist massive bebyggelsesspor fra bronzealderen på dele af det område, som Vejen kommune udstykker til byggegrunde. Vejen kommune har som bygherre finansieret undersøgelse.

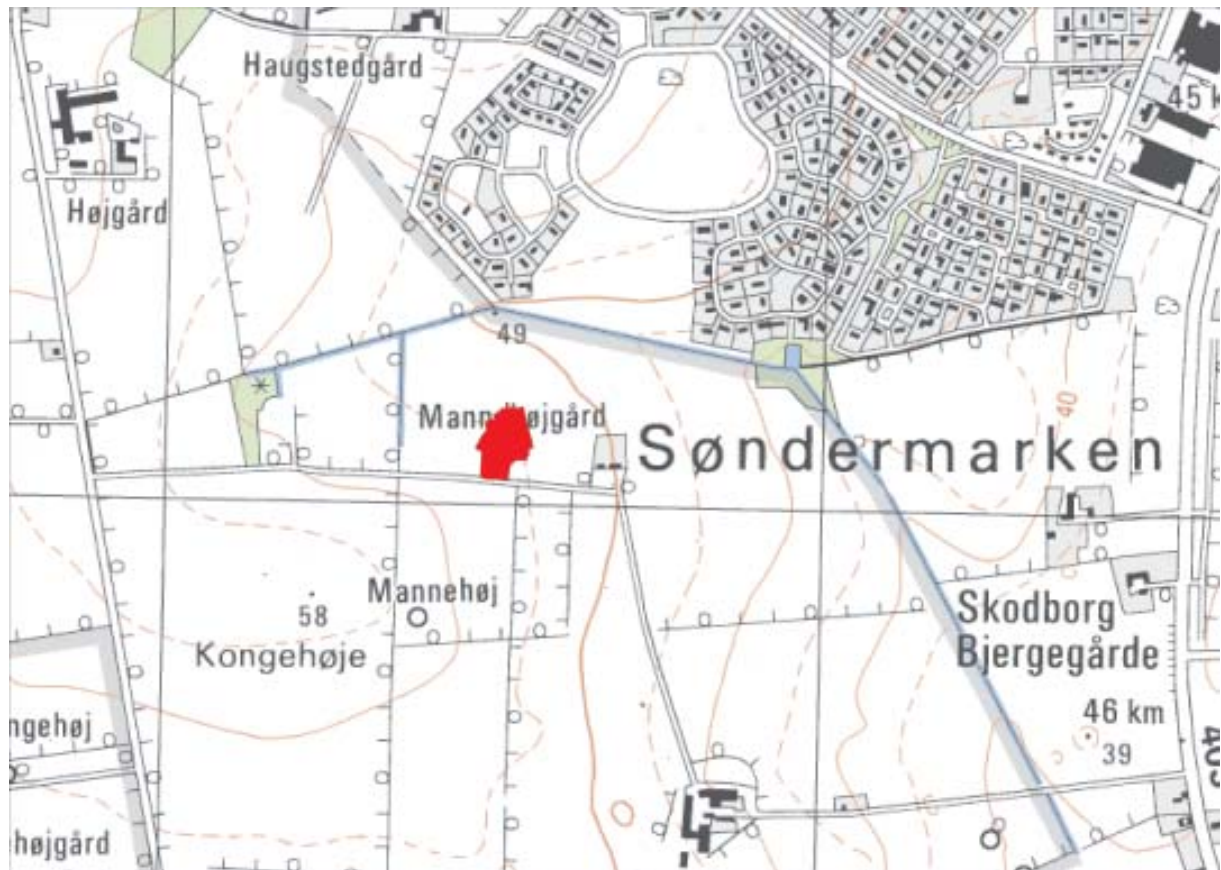


Fig. 1. Det af Museet på Sønderskov undersøgte areal ved Mannehøjgård syd for Vejen by

Området

Lokaliteten er beliggende på et højtliggende plateau syd for Vejen by. I det omkringliggende område er der registreret talrige gravhøje fra slutningen af yngre stenalder og ældre bronzealder (ca. 2800-1100 f.kr.). Den fredede og velbevarede gravhøj *Mannehøj*, der stadig ses i landskabet, har givet navn til den nærliggende gård. Det berømte lurpar fra yngre bronzealder, der i dag pryder smør af mærket *Lurpak*, blev i 1861 fundet få kilometer fra udgravningen i Maltbæk mose. Herfra der også er gjort fund af guldsåle fra samme periode (ca. år 1000 f.Kr). Set i et kulturhistorisk perspektiv er dette alt sammen omstændigheder, der gør området særdeles interessant.

Undersøgelsen

Inden for det af udstykningsen berørte område blev ca. 7000m² muld maskinelt afgravet til det lysegule undergrunds niveau for at registrere eventuelle skift i jordens fyld. Disse såkaldte *fyldskifter* blev markeret i overfladen og efterfølgende indtegnet i målestok 1:50. Der blev på det undersøgte areal registeret ca. 1400 fyldskifter af meget varierende størrelse og farve (fig. 2).



Fig. 2. Fyldskifter indtegnet i fladen

Langt størstedelen af de fyldskifter, der blev iagttaget i fladen, blev snittet med håndskovl således, at den ene halvdel af fyldskiftet stod tilbage. Denne fremgangsmåde anvendes i arkæologiske undersøgelser generelt, idet den gør det muligt at klarlægge, hvorvidt de observerede fyldskifter afspejler menneskeskabte nedgravninger (*anlæg*). Ud fra et sådan profilsnit er det også i langt de fleste tilfælde muligt at præcisere de enkelte anlægs oprindelige funktion. Fig. 3 viser et sådan snittet fyldskifte i profil. Her er der tale om formuldede rester af en nedgravet stolpe fra et hus.



Fig. 3. Foto af "snittet" stolpehul i profil

På udgravningen ved Mannehøjgård kunne det efter denne procedure var blevet gennemført fastlægges, at omtrent 1160 af de indledningsvist 1400 observerede fyldskifter repræsenterede menneskeskabte, forhistoriske anlæg. Disse anlæg, der langt overvejende fortolkes som formuldede rester af nedgravede stolper og stenfyldte jordovne blev efterfølgende beskrevet og håndtegnet i målestok 1:20 i profil.

Under udgravningen er det løbende blevet forsøgt at udskille huse fra sværmen af anlæg. Der er foreløbigt udskilt ca. 20 selvstændige huse, hvoraf mange er usædvanligt velbevarede. Undersøgelsen har været vanskeliggjort af bebyggelsessporernes bemærkelsesværdige tæthed inden for arealet (fig. 4). Dette skyldes blandt andet, at de hustomter, der kunne observeres på lokaliteten, flere steder overlappede hinanden. Herved er arbejdet med at adskille de enkelte huse fra sværmen af stolpehuller blev kompliceret betragteligt.



Fig. 4. De massive anlægspor ved Mannehøjgård

Bebyggelsen ved Mannehøjgård

Ved undersøgelserne er der, primært i form af stolpespor og nedgravede gruber, konstateret hustomter fra den sene del af yngre stenalder (ca. 2000 f.Kr) til og med den første halvdel af yngre bronzealder (ca. 800 f.Kr). Bebyggelsessporerne fra Mannehøjgård er i arkæologisk sammenhæng af meget høj kvalitet. På fig. 5 er alle de hustomter, der foreløbigt er blevet identificeret, angivet med selvstændig farve. Huse med overlappende grundplan er naturligvis et entydigt bevis for, at bygningerne ikke kan have eksisteret samtidigt.

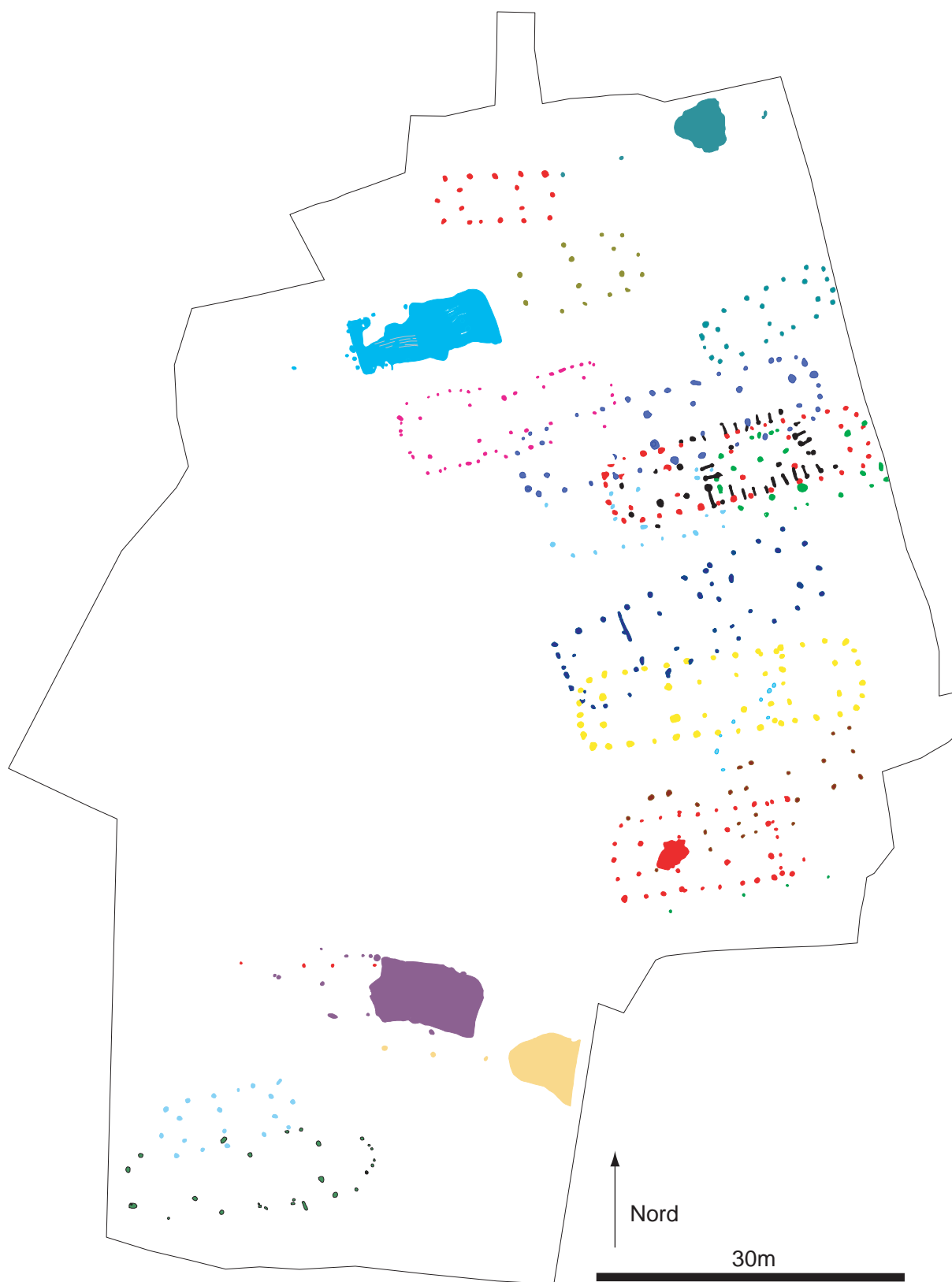


Fig. 5. De identificerede hustomter angivet med forskellig farve

De huse, der på nuværende tidspunkt er udskilt, kan ud fra deres arkitektoniske form og tilknyttede fundmateriale dateres til perioden fra yngre stenalderens slutning til midten af den yngre bronzealder. Undersøgelsen har dermed kunne påvise, at området var bebygget mere eller mindre stabilt fra ca. år 2000 f.Kr til ca. år 800 f. Kr. Inden for denne periode er der i det registrerede materiale en svag overvægt af huse fra ca. 1600-1100 f.Kr, hvilket i arkæologisk fagsprog kaldes periode II og III af ældre bronzealder.

Husene fra lokaliteten er bevaret i varierende omfang, men de fleste er meget velbevarede. Den tilsyneladende høje bebyggelsesstabilitet på pladsen åbner op for at studere samfundets udvikling kontinuert på såvel lokalt som nationalt plan. Husstypernes udvikling på Mannehøjgård kan ved efterfølgende studier give et vigtigt fingerpeg om såvel landbrugets som samfundets udvikling generelt.

De konstruktioner, der på fig. 5 fremstår med et større rektangulært fyldskifte i den ene ende, er udtryk for såkaldte *forsænkede huse* fra overgangen mellem yngre stenalder og ældre bronzealder (ca. 2000-1700 f.Kr.). På figur 6 ses detaljerede udtegninger af disse huse. Der er tale om konstruktioner, hvor husets tag har været båret af én enkelt række stolper ned gennem midten af huset - den såkaldte *midtsule-konstruktion*. Den ene ende af disse huse har været forsænket 40-60 cm ned i jordoverfladen. Forsænkningernes funktion er endnu ikke helt fastlagt, men de kan have fungeret som en forløber for regulære stalde. Tilsvarende huse fra samme periode, men uden den karakteristiske forsænkning, er også blevet registreret på lokaliteten.

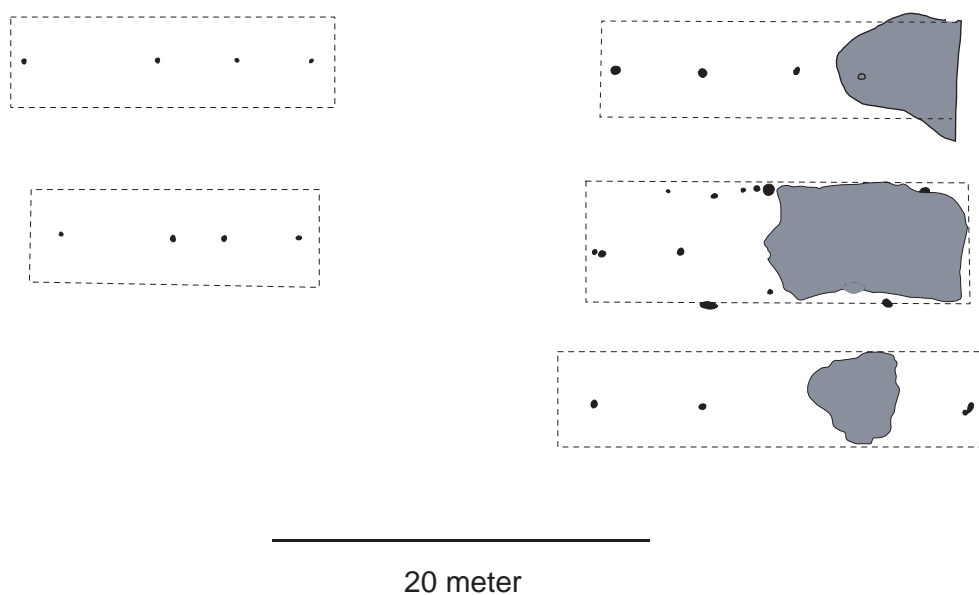


Fig. 6. Eksempler på såkaldte forsænkede huse og ligende midtsulehuse uden forsænkning i målestok 1:400

I ældre bronzealder, omkring år 1500 f.Kr, kommer efterfølgeren for husene med midtsule-konstruktion. Der er nu tale om en hustype, hvor taget har været båret af en kraftig væg samt to rækker såkaldt tagbærende stolper i husets midttakse. Denne hustype kaldes for det *treskibede langhus*.

Der er fundet en række velbevarede eksempler på meget tidlige treskibede langhuse ved Mannehøjgård (fig. 8). Blandt disse er der flere meget store bygninger med en brede på op til 7

meter og en længde på 30 meter. Et par af de mindre treskibede langhuse har tilsyneladende haft en gavlkonstruktion med kun én gavlstolpe i hver ende. Denne arkitektoniske løsning er så vidt vides ikke kendt fra ældre bronzealder huse andre steder i Danmark og er måske et lokalt stiltræk for området i denne periode.

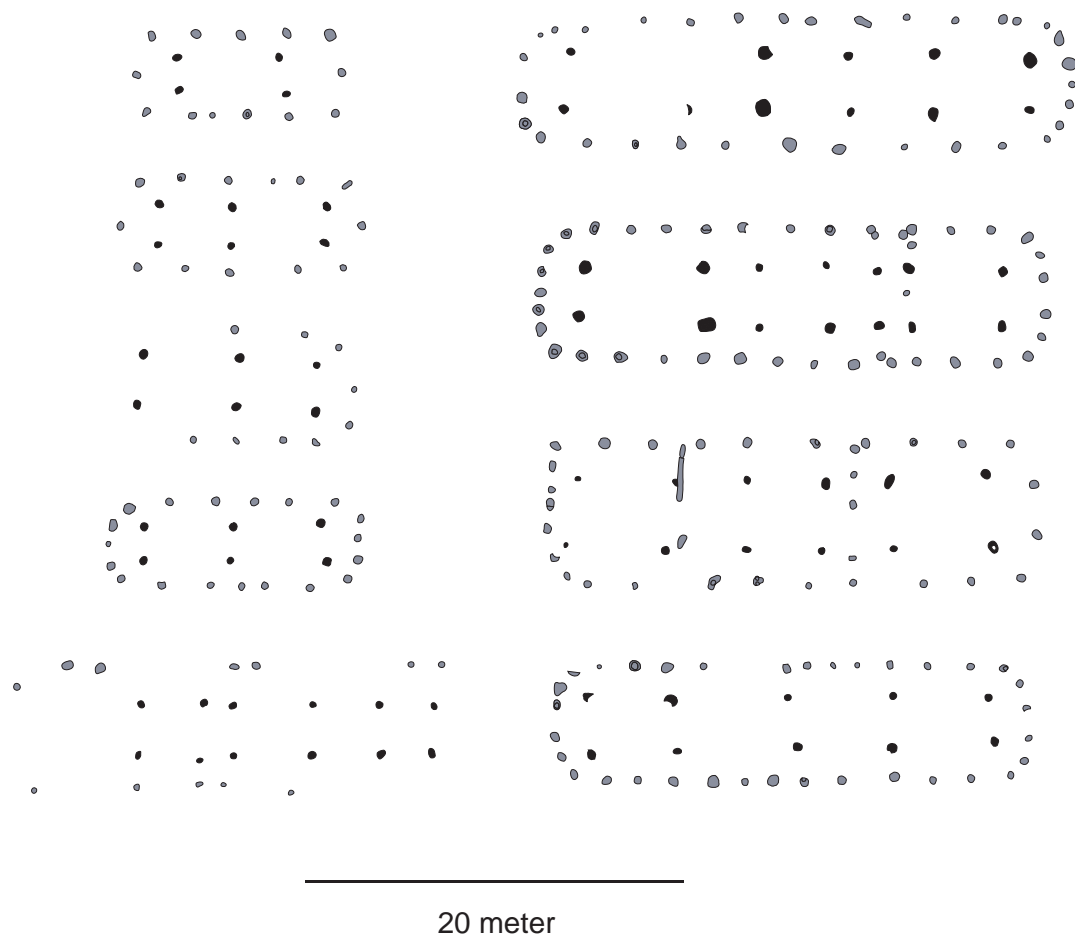


Fig. 7. Langhuse fra ældre bronzealder i målestok 1:400

De mennesker, der har boet i husene fra denne periode, har formodentlig deltaget i byggeriet af gravhøjen *Mannehøj*. Det kan således være et husoverhoved fra et af husene på figur 6, der stadig den dag i dag ligger begravet i gravhøjen. Denne del af bebyggelsen er også samtidig med de verdensberømte egekistebegravelser fra en højgruppe ved Vester Vamdrup, og befolkningen fra de to områder må have været i tæt kontakt med hinanden.

I yngre bronzealder har der igen været bebyggelse ved *Mannehøjgård*. Dette kunne ses i form af nogle langhuse, der udviser karakteristiske træk for denne periode (1000-500 f.Kr), samt fund af lerkar (fig. 9).

I et af husene, der formodentlig skal dateres til yngre bronzealder, er det lykkedes at identificere en stald i form af skillevægge (båse) til opstaldning af op imod 18 dyr. Stalden er meget velbevaret og er muligvis en af de ældste i Danmark. Dette husfund kan vise sig at udgøre en vigtig brik i forståelsen af gården og landbrugets udvikling i Skandinavien.

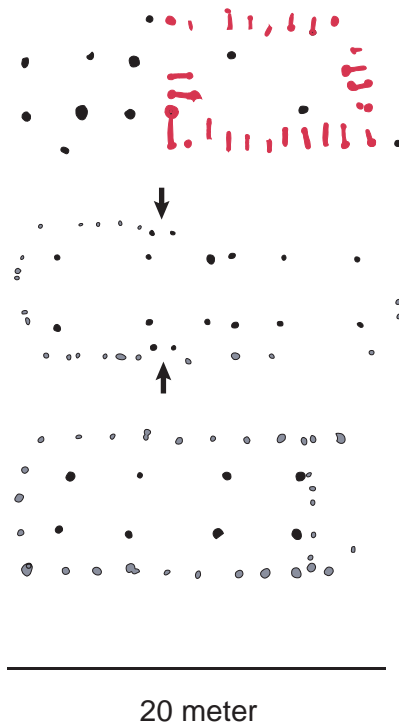


Fig. 8. Langhuse fra yngre bronzealder i målestok 1:400. Bemærk huset med båseskillerum og huset med de indtrukne dørstolper

I et andet langhus fra yngre bronzealder ses to indgange over for hinanden. Disse kunne ved udgravningen observeres i form af *indtrukne dørstolper*. Indgangene til dette hus er markeret med pile på fig. 8.

Denne yngste del af bebyggelsen er samtidig med lurerne fra Maltbæk mose. Indbyggerne kan derfor have hørt og set disse instrumenter til større rituelle fester på de hellige steder i datidens landskab.

”Gravrøsen”

I et af husene med forsænket gulv var der anlagt en stenrøse på gulvet, formodentligt lige efter huset var blevet taget ud af brug. Denne røse har muligvis indeholdt en grav. Det skal dog nævnes, at der hverken blev fundet rester af et gravlagt individ eller sikre gravgaver.



Fig. 9. Stenrøsen under udgravning. Den mørke plamage stenene ligger i er den opfyldte nedgravning fra et forsænket hus

Røsens stempakning indeholdt mange knusesten, kornkværne og potteskår. Ligeledes blev der fundet en slibesten. Disse genstande stammer alle fra overgangen mellem sten- og bronzealder.



Fig. 10. Fladetegning af stenrøsen i målestok 1:40

Naturvidenskabelige prøver

Der er ved Mannegård blevet udtaget jordprøver fra ca. 200 anlæg, og det er hensigten at få udskilt forkullede planterester fra denne jord.

Udskillelsen af de brændte plantedele, såkaldte *makroforsiler*, gennemføres ved en simpel, men arbejdskrævende flotering. De udtagne jordprøver skal først tørres. Derefter lægges jordprøverne i vand, og de forkullede planterester stiger straks til overfladen. Her kan de tages fra til nærmere undersøgelse.

Planteresterne kan dels fortælle om plantelivet i forhistorisk tid i området, dels om hvilke afgrøder man dyrkede i de forskellige perioder. Derved kommer bopladsområdet, der har været befolket i et år tusinde langt tidsrum, til både at fungere som et arkiv for det forhistoriske natur- og kulturmiljø. Undersøgelsen af prøverne er endnu ikke tilendebragt, men det kan nævnes, at de blandt andet indeholder korn af arten spelt og skaller af hasselnød.

Lige så vigtige er de udtagne prøver, når egnet materiale til kulstof-14-datering skal udvælges. Udvalgte dele af det forkullede materiale vil danne grundlag for at datere de enkelte huse meget præcist.

Konklusion

Undersøgelsen ved Mannehøjgård har bidraget med et billede af den bronzealderlige bebyggelsestradition af ekseptionelt høj kvalitet på såvel dansk som sydkandinavisk plan. Det er oplagt, at lokaliteten vil komme til at spille en væsentlig rolle for den arkæologiske forståelse af såvel hustypernes detailudvikling i bronzealderen, som bosættelsens stabilitet i det berørte tidsrum generelt. Det er tale om en i videnskabelig sammenhæng meget informationsrig undersøgelse.

Steffen Terp Laursen
Museet på Sønderkov den 27/7-2005